

Регіональна економічна інтеграція у Великій Східній Азії: детермінанти та бар'єри

АНотація. Статтю присвячено дослідженню як загальних тенденцій, так і особливостей процесів економічної інтеграції у Великій Східній Азії, яка відіграє роль одного із основних центрів сучасного глобального розвитку. Розкрито основні детермінанти та бар'єри реалізації Китаєм, Японією, АСЕАН регіональних стратегій, які впливатимуть на гео економічну політику України не лише на східно-азійському, а й на європейському та євразійському напрямках. Увагу сфокусовано на основних засадах реалізованих і потенційно можливих у майбутньому інтеграційних моделей у форматі «АСЕАН+» з варіативним складом держав-учасниць, які різною мірою відповідають стратегічним цілям як зазначених ключових суб'єктів регіону, так і позарегіональних держав, які мають глобальні та транснаціональні інтереси.

Здійснення екстраполяції домінуючих тенденцій щодо характеру і динаміки трансформаційних процесів східно-азійської економічної регіоналізації дозволило сформулювати прогноз щодо збереження у довгостроковій перспективі актуальності угоди про вільну торгівлю за відсутності передумов для створення митних союзів. Поряд з цим наголошено, що належне забезпечення національних інтересів суб'єктів міжнародних економічних відносин здійснюватиметься, спираючись на договірний інструментарій на міждержавному рівні, без створення інституціонально-правової надбудови за аналогією з Європейським Союзом або Євразійським Економічним Союзом у вигляді наднаціонального права та наднаціональних органів.

Ключові слова. Регіональна економічна інтеграція, Велика Східна Азія, гео економічні стратегії, Китай, АСЕАН, Угоди про вільну торгівлю, міжнародні інвестиційні угоди.

Вступ

В умовах інтенсифікації суперечливих інтеграційних і дезинтеграційних процесів на глобальному і регіональному рівнях створення державою передумов для належного забезпечення інтересів не лише теперішніх, а й майбутніх поколінь можливе лише при реалізації Україною власної стратегічної економічної

¹ **Король Володимир Іванович** – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака. Завідувач відділу міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національної академії правових наук України. Сфера наукових інтересів: зовнішньоторговельне, інвестиційно-інноваційне, податкове законодавство Китаю; стратегічне юридичне прогнозування; правове забезпечення гео економічної політики України на європейському, євразійському та східно-азійському напрямках. Електронна адреса: walterking@inbox.ru

Небильцова Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародного обліку і аудиту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Сфера наукових інтересів: глобальні та регіональні стратегії транснаціональних корпорацій, Міжнародні стандарти фінансової звітності, облік міжнародних інвестиційних операцій. Електронна адреса: nebyltsova@hotmail.com

та соціальної політики. Такий підхід в аксіологічному вимірі відповідає фундаментальним засадам Конституції України, а також Господарського кодексу України щодо відповідальності держави перед людиною за свою діяльність у контексті формування правового господарського порядку на засадах оптимального поєднання державного регулювання макроекономічних процесів і ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання.

Необхідність проведення цілісної геоекономічної політики України актуалізує потребу в одержанні науково обґрунтованої інформації щодо ймовірних у майбутньому трансформацій регіональних торговельно-економічних правових порядків, характер і динаміка зазначених яких обумовлюватимуться об'єктивними тенденціями та реалізацією насамперед Європейським Союзом, Росією, Китаєм геоекономічних стратегій у цілому та щодо України зокрема.

Загальна проблема узгодження за цілями та правовими засобами їх досягнення інтеграційної політики України на європейському та євразійському напрямках підлягає дослідженню у ширшому контексті. Це обумовлюється визнанням Європейським Союзом і Росією у посткризових концепціях до 2020 р. залежності перспектив свого довгострокового розвитку від трансформаційних тенденцій у Східній Азії в цілому та економічної політики Китаю зокрема.

Зазначена тенденція набуває для України значення екзогенного чинника, який характеризується високою ймовірністю суттєвого опосередкованого впливу в найближчому десятилітті на задоволення публічних економічних інтересів держави та приватних інтересів вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на обох зазначених напрямках.

Наведене дозволяє виділити відносно самостійну складову у межах окресленої загальної проблеми, яка полягає у необхідності модернізації економіко-правових засад не менш важливого в ієрархії пріоритетів — східно-азійського — вектора геоекономічної політики України, що має забезпечити оптимізацію доступу товарів, послуг, технологій українських експортерів на ринки, зокрема, Китаю, АСЕАН (Асоціації держав Південно-Східної Азії).

Такий підхід передбачає проведення дослідження із застосуванням міждисциплінарної методології економіко-правових і прогностичних досліджень, що відповідає сучасним трендам пізнання суспільними науками поліаспектних, багатомірних явищ та процесів і є, внаслідок цього, одним із найперспективніших напрямів стратегічних наукових досліджень.

Викладене обумовлює доцільність визначення мети даної статті, яка полягає у виявленні загальних тенденцій та особливостей економічної інтеграції у Великій Східній Азії, а також розкритті основних засад реалізації ключовими суб'єктами — Китаєм та АСЕАН власних регіональних стратегій.

Для досягнення поставленої мети необхідно звернутися до релевантних міжнародних угод у сфері міжнародної торгівлі та інвестування, аналітичних матеріалів СОТ, прогностичних розробок суб'єктів стратегічного впливу на Україну — ЄС, США, РФ, результатів досліджень вітчизняних та іноземних вчених, зокрема, А.М. Поручника², О.В. Олейникова³, Ю. Курнишової⁴, В.Д. Sanshita⁵, J. Janmin⁶, D.S. Rajan⁷, J. Nakagawa, W. Liang⁸.

Загальні засади та особливості східно-азійської регіональної інтеграції

В умовах розгортання однієї з основних глобальних тенденцій — переміщення центру економічного розвитку із Заходу на Схід, яка має всі передумови для збереження свого вектора у довгостроковій перспективі, актуальним є виявлення сфер як зближення, так і конфлікту інтересів ключових суб'єктів, які репрезентують такий регіон, як Велика Східна Азія.

Оскільки у концептуально-правових розробках як ЄС⁹, так і Росії¹⁰ наголошується на тому, що від характеру тенденцій у

² Поручник А. М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі [Монографія] / А. М. Поручник. — К.: КНЕУ, 2008. — 352 с.

³ Олейников О. В. Государственное регулирование внешнеэкономической деятельности в Восточной Азии [Текст] / О. В. Олейников // Вестник ИЭПИ НАН Украины. — 2010. — № 1. — С. 99–109.

⁴ Курнишова Ю. Сучасні тенденції регіоналізму в Східній Азії: можливості для України. Аналітична записка НІСД, березень 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/399>.

⁵ Sanshita B.D. Asia's Regional Comprehensive Economic Partnership [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eastasiaforum.org/2012/08/27/asia-regional-comprehensive-economic-partnership>.

⁶ Janmin J. China's Concerns Regarding TPP No More than Empty Worries? Fujitsu Research Institute (January 11, 2012) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://jp.fujitsu.com/group/fri/en/column/message/2012/2012-01-11.html>.

⁷ Rajan D.S. East Asia integration – China's Reservations on India Playing a Leading Role // Chennai Center for Chinese Studies C3S Paper No.757 (March 13, 2011) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.c3sindia.org/eastasia/2201>.

⁸ Nakagawa J., Liang W. A Comparison of the FTA Strategies of Japan and China and Their Implications for Multilateralism // Indiana University Research Center for Chinese Politics and Business – October 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.indiana.edu/~rccpb/Working_Paper/Liang%20Nakagawa%20RCCPB%2011%20FTAs%20PUB.pdf.

⁹ Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. — Communication from the Commission. — Brussels, 3.3.2010 COM (2010) 2020 final [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>

цьому регіоні значною мірою залежить динаміка їх власного майбутнього розвитку, зовнішньоекономічна стратегія України не лише на цьому напрямі, а й на європейському та євразійському має формуватися з урахуванням специфіки як регіону в цілому, так і окремих субрегіонів — Східної, Південно-Східної та Південної Азії. Такий загальний підхід об'єднує суб'єктні константи та правові змінні, в системі яких увагу доцільно сфокусувати на використанні такого правового інструменту реалізації зовнішньоекономічних стратегій держав, як регіональні торговельні угоди, серед яких дев'яносто відсотків становлять угоди про зони вільної торгівлі, решта десять — угоди про митні союзи¹¹. Такі угоди можна вважати поліфункціональними, які на макрорівні сприяють здійсненню регіональної економічної інтеграції держав, на мікрорівні — забезпеченню інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

У межах даної статті суб'єктна складова у розрізі зазначених щойно субрегіонів охоплює країни східноазійської трійки, передусім Китай і Японію, Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) та лідера Південної Азії — Індію. З урахуванням такого широкого територіального підходу актуальним є структурування сукупності двосторонніх і багатосторонніх угод про зони вільної торгівлі, які визначають загальні контури та конкретні напрями процесів регіональної економічної інтеграції у Великій Східній Азії.

Як зазначає вітчизняний дослідник О.В. Олейников, не дивлячись на тенденції лібералізації та глобалізації, рівень командного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у Східній Азії стрімко підвищується, втілює собою активну роль держави у формуванні зовнішньоекономічного курсу та передбачає широкий набір засобів регулювання. Східноазійські країни віддають перевагу у використанні права як високотехнічного та інструментального засобу досягнення цілей політики, а не як принципу верховенства¹².

Торговельно-економічна стратегія Китаю та Японії у своїй основі передбачає здійснення дій на основі засад мультілатера-

---

¹⁰ Стратегия–2020: Новая модель роста – новая социальная политика / Итоговый доклад о результатах экспертной работы по актуальным проблемам социально-экономической стратегии России на период до 2020 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2020strategy.ru/documents/32710234.html>

¹¹ The WTO and preferential trade agreements: From co-existence to coherence. –World Trade Report 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/-anrep_e/world_trade_report11_e.pdf. – Р. 3.

¹² Олейников О. В. Государственное регулирование внешнеэкономической деятельности в Восточной Азии [Текст] / О. В. Олейников // Вестник ИЭПИ НАН Украины. — 2010. — № 1. — С. 107.

лізму в рамках норм, закріплених у багатосторонніх угодах Світової організації торгівлі. Це пояснюється тим, що наявний правовий режим міжнародної торгівлі в цілому відповідає їхнім національним економічним інтересам, адже є сприятливим для конкурентоспроможних експортно-орієнтованих суб'єктів економічної діяльності.

При цьому, порівняно з Європейським Союзом і США, ці провідні країни регіону відносно пізно стали використовувати такий інструмент, як угоди про зони вільної торгівлі (Free Trade Area Agreements) та угоди про економічне партнерство (Economic Partnership Agreements). На сучасному етапі ними сформовано та реалізуються стратегії укладення таких угод, які є різними за низкою характеристик. Зміни у правовому забезпеченні геоекономічної політики Японії та Китаю у частині зростання кількості укладених угод про зони вільної торгівлі та угод про економічне партнерство обумовлені сукупністю як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Перехід та інтенсифікація укладення Японією угод про економічне партнерство (ЕРА) та двосторонніх інвестиційних угод (ВІТ), як зазначають Д. Накагава та У. Ліанг, обумовлені інтересами японських суб'єктів економічної діяльності, діяльність яких стала здійснюватись у менш сприятливому правовому режимі на зовнішніх ринках порівняно з конкурентами з тих країн, які уклали, зокрема, Угоди про зони вільної торгівлі¹³.

Ще у 2011 р. Президентом України зазначалось, що національні інтереси України, передусім в економічній сфері, полягають у поглибленні співпраці з провідними центрами зростання. Оскільки до кола таких центрів зростання на сучасному етапі можна віднести АСЕАН, однією із передумов, яка визначає такий пріоритет зовнішньоекономічної політики України, є успішна лібералізація режиму торгівлі всередині АСЕАН, а також між АСЕАН та іншими державами¹⁴.

Такий підхід можна визнати в цілому слушним, однак він конститує два предмети дослідження, які є органічно пов'язаними та водночас такими, що потребують окремого аналізу і прогнозування процесів розвитку зовнішньоекономічних відносин у межах регіональної економічної інтеграції, що здій-

¹³ Nakagawa J., Liang W. A Comparison of the FTA Strategies of Japan and China and Their Implications for Multilateralism // Indiana University Research Center for Chinese Politics and Business – October 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.indiana.edu/~rccpb/Working_Paper/Liang%20Nakagawa%20RCCPB%2011%20FTAs%20PUB.pdf.

¹⁴ Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України – наш стратегічний вибір» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf.

снюється на принципах і в напрямках, передбачених відповідними міжнародними договорами.

Оскільки у такому контексті інтерес України полягав у створенні зони вільної торгівлі з АСЕАН¹⁵, це корелює з аналогічними інтересами Європейського Союзу та Росії, задекларованими в рамках формування їх регіональних зовнішньоекономічних стратегій.

Для визначення перспектив співробітництва України та АСЕАН важливим є дослідження як концептуально-правових засад розвитку зовнішньоекономічних відносин у межах АСЕАН у процесі субрегіональної економічної інтеграції, так і правових механізмів, спрямованих на розвиток зв'язків АСЕАН з іншими державами та їх інтеграційними об'єднаннями.

Якщо розглядати АСЕАН як ядро процесів регіональної економічної інтеграції, то важливо визначити, на якій орбіті щодо цього ядра перебуває Україна. При цьому заслуговує на увагу узагальнення російських дослідників, які зазначають, що в стратегічному плані АСЕАН створює широкі регіональні та міжрегіональні структури співробітництва на основі принципу концентричних кіл «особливих» відносин. У межах запропонованої моделі наша держава перебуватиме на найвіддаленішому колі зважаючи на наявні та, ймовірно, можливі в майбутньому інтеграційні економічні проекти, що підлягають подальшому розгляду: АСЕАН+1, Східноазійське Співтовариство, Східноазійський Саміт, АСЕАН та її партнери по діалогу, яких є 10 (Європейський Союз, Китай, Росія, США, Індія, Японія, Республіка Корея, Нова Зеландія, Австралія, Канада) та інші позарегіональні країни¹⁶, у тому числі Україна.

Оскільки визначення передумов для реалізації потенціалу двосторонньої співпраці на рівні Україна–АСЕАН здійснюватиметься не в інституціонально-правовому вакуумі, актуальним є питання дослідження тих засад, які обумовлюватимуть можливості України щодо формування сприятливого правового режиму для реалізації національних економічних інтересів в обох складових: публічній — державних і приватній — суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Такий підхід є цілком функціонально обґрунтованим, виходячи з припущення, що навряд чи АСЕАН розроблятиме для України нові правові механізми взаємодії. Внаслідок цього по-

¹⁵ Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України – наш стратегічний вибір» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf.

¹⁶ АСЕАН в начале XXI века. Актуальные проблемы и перспективы / Л. Е. Васильев [и др.]. — М.: ИД «ФОРУМ», 2010. — С. 8.

тенційно можливі моделі взаємодії України та АСЕАН уже існують як певна актуалізована множинність взаємодії з іншими державами, з якої їй доведеться здійснювати вибір конкретних форматів співпраці та визначати рівень їх оптимальності. При цьому варто звернути увагу, що нинішньою виконавчою владою України на найближчі три роки східно-азійський вектор не віднесено до пріоритетних у зовнішньоекономічній сфері. Так, у плані дій Уряду, схваленому відповідною постановою Верховної Ради України від 11 грудня 2014 року № 26-VIII¹⁷, на період до 2018 року передбачено підписання угод про створення зони вільної торгівлі з Канадою, Туреччиною, Ізраїлем, Радою співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ), Економічним співтовариством держав Західної Африки (ЕКОВАС).

Тим не менше, результати комплексних досліджень провідних вітчизняних економістів, зокрема, А. М. Поручника, які зберігають свою актуальність в умовах сучасних суперечливих геополітичних трансформацій, переконливо свідчать, що регіон Східної Азії слід вважати одним із найважливіших для забезпечення довгострокових національних інтересів України. При цьому на його переконання нагальною залишається проблема конкретизації, структуризації та субординації їх елементів, а також визначення принципів реалізації¹⁸.

Отже, залишаючись у руслі стратегічно важливого наукового дискурсу щодо східно-азійського геоекономічного вектора та здійснюючи декомпозицію системи як елементу методології ситуаційного аналізу, доцільно виділити провідних суб'єктів кожного із субрегіонів Великої Східної Азії та спробувати ідентифікувати і структурувати їхні основні стратегічні інтереси, які визначають динаміку та напрями змін у регіоні.

Так, Східна Азія репрезентована трьома економічно потужними країнами — Китаєм, Японією та Південною Кореєю. У свою чергу, Південно-Східну Азію можна вивчати у двох площинах, оскільки цей субрегіон розглядається крізь призму функціонування, по-перше, АСЕАН, по-друге, економічно розвинених країн Асоціації (Сінгапуру, Малайзії, Філіппін), які здатні проводити самостійну зовнішньоекономічну політику, що набуває важливого значення не тільки для ЄС та Росії, а й для України. Нарешті, центром сили Південної Азії є, безумовно, Індія, яка є ядром субрегіональної економічної організації

¹⁷ Постанова Верховної Ради України від 11 грудня 2014 р. № 26-VIII «Про програму діяльності Кабінету Міністрів України» // Офіційний вісник України. – 2014. – № 102. – Ст. 3005.

¹⁸ Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: [Монографія] / А.М. Поручник. – К.: КНЕУ, 2008. — С. 34.

СААРК і має потенціал впливати як на регіональні, так і глобальні процеси.

Основними інституціональними форматами регіональної економічної інтеграції можна вважати Економічне Співтовариство АСЕАН, Східноазійське Співтовариство та Східноазійський Саміт, де спільним елементом для всіх наведених форматів є АСЕАН. Дійсно, формально своєрідним центром інтеграційних процесів вважається Асоціація держав Південно-Східної Азії, яку було створено у 1967 р. через підписання Бангкокської декларації п'ятьма державами-засновниками: Індонезією, Малайзією, Філіппінами, Сінгапуром і Таїландом. Інші п'ять держав набули правового статусу членів Асоціації пізніше — Бруней (1984 р.), В'єтнам (1995 р.), Лаос (1997 р.), М'янма (1997 р.) та Камбоджа (1999 р.).

Оскільки стратегічною метою держав-членів Асоціації можна вважати формування Співтовариства АСЕАН, зазначимо, що структурно воно як система складатиметься з трьох елементів-підсистем — Співтовариства АСЕАН з політики і безпеки, Соціокультурного співтовариства АСЕАН та Економічного співтовариства АСЕАН, останнє з яких і підлягає дослідженню.

Отже, створення Економічного співтовариства АСЕАН слід розглядати як вищий рівень регіональної інтеграції в економічній сфері в межах територій держав-членів АСЕАН, яка здійснюватиметься, на відміну від інтеграційних процесів у європейському та євразійському регіоні, без створення наднаціональних органів і формування наднаціонального права.

Основні сфери Економічного співтовариства можна розподілити на внутрішні — створення єдиного ринку і виробничої бази, формування регіону рівного економічного розвитку та зовнішні — формування високого конкурентного регіону, точніше, субрегіону — центру розвитку (поряд з КНР, ЄС, НАФТА), який буде повністю інтегрованим до глобальної економіки. Ці сфери можна розглядати як взаємозв'язані та взаємопосилювальні, що дозволяє об'єднати їх у когнітивну карту з позитивними зворотними зв'язками. У цілому в рамках Економічного співтовариства АСЕАН виділяється п'ять ключових елементів спільного ринку та виробничої бази, якими мають стати вільний рух товарів, послуг, інвестицій та капіталу, полегшення пересування кваліфікованої робочої сили.

Для досягнення такої мети, як створення спільного ринку та виробничої бази в рамках АСЕАН, увага перш за все приділяється правовому забезпеченню вільного руху товарів. При цьому такий нібито суто торговельний аспект в АСЕАН пов'язується безпосередньо з виробничим, оскільки він має

сприяти розвитку виробничих мереж (кластерів) у регіоні та підвищити здатність АСЕАН виступати глобальним виробничим центром (де-факто статус якого нині має Китай) або частиною глобальних ланцюгів поставок, які запроваджуються транснаціональними корпораціями.

Ключову роль у процесі лібералізації торгівлі товарами, які походять з території держав Асоціації, відіграв такий механізм як Спільний ефективний преференційний тариф для зони вільної торгівлі АСЕАН (схема СЕРТ, у рамках якої було узгоджено графік зниження мит та участь в якій була обов'язковою для всіх держав-членів АСЕАН)¹⁹. У 2009 р. держави-члени АСЕАН підписали новий Договір про торгівлю товарами (АТІГА)²⁰, який має кодифікований характер, що дало можливість об'єднати та вдосконалити в рамках одного документа правові засади щодо зовнішньої торгівлі товарами.

Достатньо ефективна субрегіональна економічна інтеграція в рамках Південно-Східної Азії, у процесі якої, на відміну від європейського (Європейський Союз) або євразійського (Євразійський економічний союз) регіональних інтеграційних проєктів, не передбачається створення наднаціональних інститутів, дозволяється ефективніше забезпечувати інтереси кожної держави-члена як інтегрованої складової спільних інтересів, які обстоюються колективними засобами — інституціональними та правовими.

Зона вільної торгівлі, створена у 1992 р. у межах АСЕАН (АФТА), передбачає асиметричний підхід до лібералізації зовнішньоторговельного режиму шістьома розвиненішими державами та чотирма менш розвиненими. Так, зокрема, країни першої групи до 2010 р. суттєво зменшили рівень мит на товари, включені до спеціального переліку, до рівня не більше 5 %, тоді як держави другої групи мають здійснити аналогічні дії не пізніше 2015 р.

З метою забезпечення належного доступу до ринків послуг інших країн Асоціації та надання іноземним суб'єктам підприємництва національного правового режиму в межах АСЕАН у 1995 р. укладено Рамкову угоду щодо послуг (АФАС). Виходячи з аналізу матеріалів органів влади держав-членів АСЕАН, наприклад Малайзії, можна зробити певне узагальнення, що принципи та основні напрями лібералізації сфери

¹⁹ Agreement on the Common Effective Preferential Tariff Scheme for the ASEAN Free Trade Area [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.asean.org/images/2012/Economic/AFTA/Common_Effective_Preferential_Tariff.pdf

²⁰ ASEAN Trade in Goods Agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/category/asean-trade-in-goods-agreement>.

послуг відповідають концептуально-правовим засадам Світової організації торгівлі, оскільки процеси лібералізації здійснюються у дванадцяти секторах, які охоплюють сто двадцять вісім підсекторів, які визначено у Класифікації секторів послуг СОТ²¹.

Вбачається, що перехід до більш тісних економічних зв'язків у межах АСЕАН у форматі Економічного співробітництва є імовірнішим у тому разі, якщо чинні правові засади — Угоди про зону вільної торгівлі товарами та послугами, а також Угода про інвестиційну зону АСЕАН (АІА)²², наповнюватимуться реальним фактичним змістом — активними діями суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності держав Асоціації, чому має сприяти й подібний до ухваленого в рамках СОТ Механізм вирішення спорів (Dispute Settlement Mechanism).

Враховуючи тісний зв'язок правових інструментів регулювання суспільних відносин в інвестиційній та інноваційній сферах, заслуговує на увагу узагальнення вітчизняних правознавців. Вони наголошують, що динамічний розвиток науково-технічного потенціалу та його реалізація у зовнішньоекономічній сфері може бути забезпеченим лише за умов активної регулюючої та стимулюючої ролі держави, про що свідчить досвід усіх провідних ринкових держав, динамічних країн Південно-Східної Азії²³.

Статус АСЕАН як суб'єкта міжнародного економічного права не виключає водночас можливостей проведення окремими державами-членами власної зовнішньоекономічної політики. Так, зокрема, Сінгапур займає активну позицію не тільки щодо питання укладення Асоціацією угод про зону вільної торгівлі, а й щодо розширення кількості укладених власних двосторонніх угод про ЗВТ, у тому числі тих, які належать до трансрегіональних та укладаються на умовах «СОТ-плюс» і «СОТ-Х». Така тенденція безпосередньо стосується і України, яка веде переговори із Сінгапуром щодо укладення Угоди про зону вільної торгівлі. Зважаючи на типову тактику Сінгапуру діяти у відносинах з країнами, що розвиваються (developing countries), до кола яких належить й Україна, як економічно розвинена країна, яка намагається максимально забезпечити на пра-

²¹ Liberalisation of Services under ASEAN Framework Agreement on Services (AFAS) Ministry of International Trade and Industry of Malaysia, 17th March 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfea.org.my/Data/Sites/1/link/Announcement4/Afas.pdf>

²² ASEAN Comprehensive Investment Agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/category/agreements-declarations-7>

²³ Україна та європейська інтеграція: публічно-правові аспекти [Текст]: монографія / [Авер'янов В.Б., Грицяк І.А., Демченко С. Ф., та ін.]; за аг. ред. В. Б. Авер'янова, С. Ф. Демченка. – К.: «Преса України», 2010. – С. 118.

вовому рівні охорону та захист інтересів своїх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, потенційно можлива Угода, найімовірніше, належатиме до поглиблених і розширених.

Основні моделі регіональної економічної інтеграції у форматі «АСЕАН +»

Незважаючи на визнання саме АСЕАН ядром регіональної економічної інтеграції, необхідно підкреслити, що ступінь свободи такого ядра є незначним, оскільки пріоритетні цілі Асоціації в торговельній, інвестиційній, технологічній сферах напевно чи можуть бути досягнуті самостійно без взаємодії насамперед із країнами східноазійської трійки. Отже, фактор залежності країн АСЕАН від процесів у цих країнах обумовив необхідність запровадження юридично обов'язкових правових механізмів, якими стали двосторонні Угоди про зони вільної торгівлі.

Виходячи з того, що розвиток торговельно-економічних відносин АСЕАН з іншими ключовими суб'єктами регіону здійснюється в різних форматах, доцільним є, по-перше, їх послідовний розгляд, по-друге, методологічно обґрунтованим є диференціація кореспондуючих цим форматам угод про зони вільної торгівлі за різними критеріями, один із головних з яких передбачає виділення угод чинних та потенційно можливих.

На сучасному етапі основним інтеграційним форматом, у рамках якого провідні країни Східної, Південно-Східної та Південної Азії здійснюють реалізацію зовнішньоекономічних стратегій в інтересах суб'єктів підприємництва, є формат АСЕАН+1, згідно з яким Асоціація взаємодіє з КНР, Японією, Південною Кореєю, Індією на основі двосторонніх угод.

Однією із ключових тенденцій останніх двох десятиліть, яка стає детермінантою трансформацій регіонального зовнішньоторговельного правопорядку, є процес зближення АСЕАН з Китаєм. Зміцнення двосторонніх торговельно-економічних відносин створює сприятливу ситуацію для держав-членів Асоціації забезпечувати свої інтереси за допомогою підтримки КНР, що можна кваліфікувати як зміну структурного характеру. Вона у свою чергу, стала наслідком зміни функціональної, а саме трансформації статусу Китаю на початку ХХІ ст. не тільки як впливового регіонального, а й глобального суб'єкта міжнародного економічного права.

Взаємовідносини в економічній площині розвиваються на тих засадах і в тих пріоритетних напрямках, які закріплено у двосторонніх документах, першим з яких стала Рамкова угода із всебі-

чного економічного співробітництва 2002 р.²⁴. Ключове значення для розуміння ситуації в регіоні має створення Китаєм та Асоціацією публічно-правових умов для інтенсифікації торговельних відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Ідеться про формування зони вільної торгівлі Китай–АСЕАН (САФТА), у рамках якої регулюються як безпосередньо відносини у сфері зовнішньої торгівлі, причому, по аналогії із СОТ, товарами та послугами, так і інвестиційні відносини.

В Угоді про торгівлю товарами (Trade on Goods Agreement) максимально гнучко враховано як суб'єктний аспект — різний рівень економічного розвитку країн-членів АСЕАН, так і товарний. Так, для шести розвиненіших держав Асоціації (Сінгапуру, Таїланду, Малайзії, Індонезії, Філіппін, Брунею) у 2010 . закінчився період, протягом якого передбачалось здійснити максимально можливу лібералізацію зовнішньоторговельного режиму в частині зниження мит, тимчасом як для Лаосу, В'єтнаму, Камбоджі та М'янми погоджено асиметричний сприятливіший період до 2015 р.

Виходячи з того що, поряд з основним сегментом у сфері зовнішньоекономічних відносин — в експорті та імпорті товарів, важливого значення набуває сфера надання послуг як у транскордонній площині, так і безпосередньо на території інших країн, для створення сприятливого правового режиму в цій сфері між Китаєм та АСЕАН у 2007 р. було укладено Угоду про торгівлю послугами (Trade on Services Agreement)²⁵.

У розвиток наведеної раніше тези щодо проведення окремими державами — членами АСЕАН власної зовнішньоекономічної політики, у тому числі на стратегічно важливих напрямках, зазначимо, що одним із найпоказовіших прикладів у такому контексті є торговельні та інвестиційні відносини між КНР та однією із економічно найрозвиненіших країн АСЕАН — Сінгапуром, в якій сильні економічні позиції посідають представники китайської діаспори (хуадзяо). Так, Сінгапур є поки що єдиною державою АСЕАН, якою укладено двосторонню Угоду про зону вільної торгівлі з Китаєм, незважаючи на функціонування зони вільної торгівлі між КНР та АСЕАН.

²⁴ Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-Operation Between ASEAN and the People's Republic of China Phnom Penh, 4 November 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/framework-agreement-on-comprehensive-economic-co-operation-between-asean-and-the-people-s-republic-of-china-phnom-penh-4-november-2002-3>.

²⁵ Agreement on Trade in Services of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between China and ASEAN [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fta.mofcom.gov.cn/topic/chinaasean.shtml>.

Правовою основою для здійснення взаємних прямих іноземних інвестицій суб'єктами приватного права є Інвестиційна угода²⁶, яку можна розглядати як третю опору двосторонніх торговельно-економічних відносин, поряд з угодами щодо товарів і послуг.

Зовнішньоекономічна стратегія Японії щодо АСЕАН значною мірою обумовлена саме активністю Китаю на цьому напрямі. Японією, як й Китаєм, створено зону вільної торгівлі з АСЕАН у рамках двосторонньої Угоди про всеосяжне економічне партнерство²⁷, що включає умови не тільки щодо традиційних сфер — торгівлі товарами та послугами, а й інвестицій та інших сфер співробітництва. Зазначена угода також передбачає більш гнучкий підхід для чотирьох менш розвинених країн АСЕАН і має бути повністю сформована у тому ж 2015 р., як і зони вільної торгівлі в рамках АСЕАН (AFTA) та АСЕАН з Китаєм (SAFTA), що свідчить про здатність держав АСЕАН колективно обстоювати свої економічні інтереси у відносинах з більш потужними партнерами.

У межах реалізації стратегічного курсу Індії «Погляд на Азію», який є втіленням її сучасної зовнішньоекономічної політики, Індією та АСЕАН створено зону вільної торгівлі, яка не охоплює сфери послуг, науково-технологічного співробітництва, інвестицій, стосуючись лише торгівлі товарами та передбачаючи зниження рівня мита для низки товарів до 2015 року. Однак такий звужений формат співробітництва, ймовірно, буде розширено за рахунок зазначених сфер, для чого створено правове підґрунтя у вигляді Рамкової угоди між АСЕАН та Індією про всеосяжне економічне співробітництво²⁸, де передбачено формування регіональної торговельної та інвестиційної зон через укладення спеціальних двосторонніх угод. При цьому на досягнення компромісу сторони спонукають зовнішні фактори, один з яких, найсуттєвіший, можна охарактеризувати лаконічно як усе той самий «фактор Китаю».

Розвиток торговельно-економічних взаємовідносин між АСЕАН та Індією здійснювався еволюційно: від секторального діалогу до набуття Індією статусу партнера з діалогу.

²⁶ Agreement on Investment of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation between China and ASEAN [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://fta.mofcom.gov.cn/topic/chinaasean.shtml>

²⁷ Agreement on Comprehensive Economic Partnership among Member States of the Association of Southeast Asian Nations and Japan, 2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-japan-free-trade-area-2>.

²⁸ Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Between the Republic of India and the Association of Southeast Asian Nations, (Bali, 8 October 2003) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-india-free-trade-area-3>.

Ефективне двостороннє співробітництво як з АСЕАН у рамках Угоди про зону вільної торгівлі, так із найрозвиненішими країнами Асоціації через укладення з ними двосторонніх договорів про торговельно-економічне співробітництво створює підґрунтя для формування у Індії стратегічного бачення широко-масштабної інтеграції в регіоні, яка може здійснюватись із застосуванням економіко-правових механізмів. Так, наприклад, Індія ініціює розгляд питання укладення Угоди щодо Пан-Азійської зони вільної торгівлі (РАФТА), що може стати попереднім етапом на шляху до формування Азійського Економічного Співтовариства (АЕС) як третього глобального економічного полюсу, поряд з ЄС і НАФТА. Вбачається, що ймовірність реалізації такого варіанта розвитку подій є незначною, принаймні Китай навряд чи здійснюватиме практичні кроки для його втілення.

У цілому підвищення ролі Індії неоднозначно сприймається Китаєм, імперативом якого, як наголошує індійський дослідник Д.С. Раджан (D.S. Rajan), є встановлення регіонального економічного порядку з домінуванням КНР, оскільки виключно в такому разі можуть бути забезпечені його стратегічні інтереси²⁹.

Один зі стратегічних підходів, який спрямований на мінімізацію ризику торговельно-економічного «поглинання» Асоціації з боку Китаю, має структурний характер та може бути досягнутий за рахунок розширення кількості елементів системи. Таке теоретичне бачення набуло практичного втілення та правового закріплення при формуванні декількох стабілізаційних форматів співробітництва АСЕАН із ключовими суб'єктами Східної Азії, в яких, поряд із Китаєм та Японією, бере участь Південна Корея, з якою АСЕАН також укладено двосторонню Угоду про зони вільної торгівлі.

Отже, поряд з АСЕАН+1, наступна інтеграційна модель виражена формулою АСЕАН+3. Стратегічною метою її учасників є формування Східноазійського Співтовариства, де економіко-правова складова має, на відміну від попередньо розглянутої моделі не втілений, а потенційний характер. У даному разі йдеться про створення, можливо до 2017 р., Східноазійської зони вільної торгівлі (ЕАФТА), а також Східноазійської зони інвестиційного співробітництва через розширення сфери дії інвестиційної зони АСЕАН (АІА).

---

²⁹ *Rajan D.S.* East Asia integration – China's Reservations on India Playing a Leading Role // Chennai Center for Chinese Studies C3S Paper No.757 (March 13, 2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.c3sindia.org/eastasia/2201>.

На сучасному етапі у Китаю відсутній правовий інструментарій для стримання несприятливого для його стратегічних інтересів процесу розширення кола держав-учасниць Східноазійського Саміту, до якого, крім Індії, з 2011 р. за офіційним запрошенням АСЕАН увійшли також Росія та США. Це обумовлюється тим, що для набуття статусу члена Саміту зазначені держави виконали всі необхідні вимоги, а саме приєдналися до Договору АСЕАН про дружбу та співробітництво, встановили суттєві економічні взаємовідносини з АСЕАН і набули статус партнера з діалогу.

Таким чином, стратегічна позиція Китаю полягає у тому, що процеси регіональної торговельно-економічної інтеграції мають здійснюватись лише регіональними державами у форматі АСЕАН+3 зі створенням відповідної зони вільної торгівлі (EАFTA), що передбачає субсидіарне врахування інтересів позарегіональних держав. При цьому КНР постійно наголошує, з одного боку, на центральній ролі АСЕАН у зазначених процесах, а з іншого — на важливій ролі наявних інституціонально-правових механізмів взаємодії у форматах АСЕАН+1 та, особливо АСЕАН+3, а не АСЕАН+8, на чому акцентують увагу Японія та Індія.

Трансатлантичний формат інтеграційних процесів

Усе викладене теоретично могло б створити підґрунтя для узагальнення щодо китаєцентричності процесів формування нового регіонального торговельно-економічного правопорядку та своєрідній АСЕАНцентричності регіональних інтеграційних процесів. Однак таке узагальнення не може бути підтвержене на емпіричному рівні у повному обсязі, оскільки відображало б лише частково тенденції в регіоні внаслідок акцентування уваги на внутрішньорегіональних процесах, що за певних обставин може стати методологічно хибним підходом.

У такому контексті невиправданим є залишення поза рамками дослідження ще одного інтеграційного проекту, участі в якому як ініціатор або запрошена до переговорів сторона не беруть ані Китай, ані АСЕАН. Ідеться про проект угоди про Трансатлантичне партнерство (ТРП)³⁰, яка за змістом є угодою про зону вільної торгівлі, що активно просувається США. Дана угода нерозривно пов'язана з угодою про трансатлантичне стратегічне партнерство (ТPSEPA), яка набрала чинності 1 сі-

³⁰ Trans-Pacific Partnership (TPP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ustr.gov/tpp>.

чня 2006 р. між чотирма державами: Сінгапуром, Новою Зеландією, Брунеєм, Чилі та є його розширеною версією.

Особливістю проекту нової угоди ТРП, яка має суттєві передумови стати юридично обов'язковою для країн-учасниць, є наявність системи норм, спрямованих на регулювання як традиційних, так і нехарактерних для угод про зони вільної торгівлі відносин, наприклад, екологічних, трудових, які не є ключовими для інтеграційних процесів, однак, цілком здатні виступити бар'єром на шляху вступу інших країн, передусім Китаю.

Набрання чинності наявної або близької до неї редакції угоди про зону вільної торгівлі в рамках Трансатлантичного партнерства, умови якої узгоджуються без Китаю, незважаючи, а можливо, навпаки, саме зважаючи на зміну його статусу як на регіональному, так і глобальному рівнях, якщо не унеможливає його приєднання до цієї угоди, то принаймні створює вкрай несприятливі для цього умови внаслідок цілого комплексу об'єктивних і суб'єктивних факторів. Якщо узагальнити сукупність основних негативних аспектів, обумовлених форсованим просуванням переговорів з ТРП без його участі, то їх сутність полягає в утисканні економічних інтересів Китаю, загрозі часткової внутрішньорегіональної маргіналізації, торпедуванні багаторічних інтеграційних зусиль у регіоні.

Усвідомлюючи високий рівень ризиків, Китай, безсумнівно, вживатиме контрзаходи тактичного та стратегічного характеру, котрі, як зазначають китайські дослідники, можуть включати прискорення переговорів щодо Східноазійської зони вільної торгівлі (у форматі АСЕАН+3), активізацію на інших напрямках, на яких вже створено певні інституціонально-правові умови, зокрема, у межах Шанхайської організації співробітництва, змін у моделі економічного розвитку з переорієнтацією із зовнішніх ринків на внутрішній³¹.

У розвиток розкритого доцільно звернути увагу на останню у темпоральному аспекті інтеграційну ініціативу АСЕАН щодо створення зони вільної торгівлі в межах Регіонального всеосяжного економічного партнерства (РСЕР) між 16 державами Великої Східної Азії. Суб'єктний склад переговорного процесу, що триватиме орієнтовно з 2013 р. до 2015 р., формують 10 держав-членів АСЕАН і 6 регіональних держав, з якими Асоціацією укладено двосторонні угоди про ЗВТ, отже, йдеться про розвиток співробітництва у форматі АСЕАН+6 (Австралія, Китай, Індія, Японія, Південна Корея та Нова Зеландія).

³¹ *Janmin J.* China's Concerns Regarding TPP No More than Empty Worries? Fujitsu Research Institute (January 11, 2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jp.fujitsu.com/group/fri/en/column/message/2012/2012-01-11.html>.

Концептуально-правові засади формування зони вільної торгівлі в межах Регіонального всеосяжного економічного партнерства (RCEP) мають багато спільного з такими засадами щодо як Східноазійської зони вільної торгівлі (EAFTA), яку своїм пріоритетом вважає Китай, так і Всеохоплюючого Східноазійського економічного партнерства (СЕРЕА), що є пріоритетом Японії. Водночас, оперуючи наведеними офіційними англійськими абрєвіатурами ключових регіональних інтеграційних проектів азійські дослідники, зокрема, Д. Саншіта, наголошують, що RCEP притаманні й суттєві відмінності, в цілому ж таку угоду слід розглядати, по-перше, як своєрідний компроміс між EAFTA і СЕРЕА, по-друге, як альтернатива ТРР, де беруть участь не всі члени Асоціації держав Південно-Східної Азії, по-третє, як інструмент для збереження АСЕАН ролі ядра регіональних інтеграційних процесів³².

У свою чергу, один із найактивніших членів АСЕАН щодо укладення угод про зони вільної торгівлі — Сінгапур розглядає RCEP і ТРР не як альтернативні, а паралельні проекти регіональної інтеграції, які здатні здійснювати взаємний позитивний вплив³³.

Досліджуючи процеси формування та реалізації зовнішньоекономічних стратегій держав Великої Східної Азії в рамках регіональних інтеграційних проектів крізь призму інтересів українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, заслуговують на увагу окремі положення аналітичних записки, підготовленої в Національному інституті стратегічних досліджень. Одне із важливих узагальнень полягає в тому, що створення в регіоні численних зон вільної торгівлі та встановлення преференційних відносин усередині інтеграційних структур Південно-Східної Азії не відповідає інтересам України з погляду на рощування диверсифікації експорту.

Несприятливою тенденцією є зростання китайського експорту на ринки країн АСЕАН, у тому числі тих, які є конкурентними українським. В умовах функціонування зони вільної торгівлі Китай-АСЕАН, регіоналізації китайської валюти та зміцнення китайсько-асеанівських економічних зв'язків у цілому, українські товари відчувають більшу дискримінацію на східноазійських ринках. Так, зокрема, ринки країн АСЕАН є

³² *Sanshita B.D.* Asia's Regional Comprehensive Economic Partnership [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.eastasiaforum.org/2012/08/27/asia-regional-comprehensive-economic-partnership>.

³³ Factsheet on The Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) Ministry of Trade and Industry (Singapore, November 2012) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.fta.gov.sg/press_relese%5CFACTSSHEET%20ON%20RCEP_final.pdf.

значними споживачами сталі: щорічний обсяг перевищує 40 млн т, з якого понад половину становлять імпортні поставки. Запровадження режиму вільної торгівлі АСЕАН–Китай надало істотних переваг китайській металургійній продукції.

Загальний висновок полягає в тому, що за основними статтями українського експорту до країн Південно-Східної Азії Китай перетворюється на потужного конкурента України, що вже нині можна віднести до ризиків для вітчизняної економіки, яка має чітко виражений експортноорієнтований характер³⁴.

Для дослідження можливих траєкторій розвитку Східно-Азійського регіону можливим є застосування методології сценарного прогнозування в її пошуковій складовій, що вимагає виявлення ключових факторів, різнопланова дія та результуюча взаємодія яких і визначатиме відповідні альтернативні траєкторії. Саме на такій методологічній основі проведене зазначене вище дослідження перспектив розвитку регіону до 2020 р.³⁵, в якому взяли участь також експерти з Східноазійського та Південно-Східноазійського регіонів — вчені, урядовці, представники суб'єктів підприємництва. За результатами обговорення було сформовано п'ять сценаріїв, ключові положення яких розкрито у монографії³⁶.

В іншому прогнозі американських експертів, присвяченому дослідженню глобальних тенденцій до 2025 р., які спостерігаються у посткризовому світі, стверджується, що «азійський регіоналізм має глобальне значення, можливо, він приведе до виникнення чи зміцнення тенденції щодо утворення трьох торговельно-фінансових квазіблоків — Північної Америки, Європи та Східної Азії. Створення таких квазіблоків впливатиме на здатність досягати майбутніх глобальних угод у рамках Світової організації торгівлі, а регіональні групи зможуть конкурувати в установленні міжрегіональних стандартів для продукції інформаційних технологій, біо-, нанотехнологій, прав інтелектуальної власності та інших продуктів «нової економіки»³⁷.

³⁴ Курнишова Ю. Сучасні тенденції регіоналізму в Східній Азії: можливості для України. Аналітична записка НІСД, березень 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/399>.

³⁵ Global Trends 2020 Mapping the Global Future: Report of the National Intelligence Council's Project [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dni.gov/index.php/about/organization/-national-intelligence-council-global-trends>.

³⁶ Король В. І. Правове забезпечення зовнішньоекономічної стратегії України (теоретико-методологічні та прикладні засади державно-правового прогнозування) [Текст]: монографія / В.І. Король. — К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. — С. 268—270.

³⁷ Global Trends 2025: A Transformed World [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.acus.org/files/publication_pdfs/3/Global-Trends-2025.pdf

Висновки

Підсумовуючи викладене можна зробити такі основні висновки.

Основні тенденції трансформації торговельно-економічного правопорядку в Східній і Південно-Східній Азії зберігатимуть несприятливий характер для реалізації східноазійської регіональної гео економічної стратегії України. Це пов'язано з тим, що вони зменшують можливості держави в забезпеченні преференційного правового режиму доступу вітчизняних товарів і послуг на зовнішні ринки ключових суб'єктів цього регіону, насамперед Китаю та АСЕАН. Їх співпраця в межах реалізованої торговельно-економічної інтеграційної моделі АСЕАН+1 створює правові передумови для здійснення їхніми суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в межах двосторонньої зони вільної торгівлі експорту та імпорту на вигідніших умовах, ніж передбачаються для українських експортерів відповідно до режиму найбільшого сприяння.

Розв'язання проблеми оптимізації правового режиму експорту українських товарів на зовнішні ринки держав Східноазійського регіону, яка є актуальною також для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності ЄС і Росії, ускладнюватиметься незалежно від того, в якому суб'єктному складі укладатимуться можливі регіональні торговельні угоди: АСЕАН+6 із перспективою створення до 2015 р. зони вільної торгівлі в межах Регіонального всеосяжного економічного партнерства, АСЕАН+3 з планами формування до 2017 р. Східноазійської зони вільної торгівлі державами Східноазійського Співтовариства або АСЕАН+8 з імовірністю створення після 2017 р. всеохоплюючої зони економічного співробітництва в межах Східноазійського Саміту.

Раніше задекларовані у стратегії модернізації держави зовнішньоекономічні інтереси України щодо укладення Угоди про зону вільної торгівлі з АСЕАН як правового інструменту її східноазійської регіональної стратегії можуть бути забезпечені у довгостроковій перспективі, що виходить за межі періоду прогнозування 2020—2025 рр. Це зумовлює доцільність зміщення Україною акцентів на здійснення правових дій тактичного характеру, які в зовнішньоекономічній сфері мають охоплювати укладення двосторонніх угод про зони вільної торгівлі з окремими державами АСЕАН і розвиток секторально-галузевого співробітництва у пріоритетних сферах спільних інтересів.

Визначення ймовірного співвідношення договірно-правових та інституціональних засад при реалізації інтеграційних і зовнішньоекономічних стратегій держав у регіоні Східної та Південно-Східної Азії як новому центрі глобального економічного розвитку та здійснення екстраполяції сучасних тенденцій щодо застосування ключовими суб'єктами — АСЕАН, Китаєм, Японією торговельно-економічних угод дозволяє розробити довгостроковий прогноз. Його сутність полягає у тому, що для цього регіону актуальність зберігатимуть угоди про зони вільної, тоді як жодного митного союзу в прогнозованому періоді до 2020—2025 рр. створено не буде. Відсутність інституціонально-правової надбудови за аналогією з ЄС або ЄАЕС у вигляді наднаціонального права та наднаціональних органів не перешкоджає на сучасному етапі та, імовірно, не перешкоджатиме в майбутньому належному забезпеченню економічних інтересів держав регіону та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, спираючись на договірно-правовий інструментарій на міждержавному рівні.

Виходячи з того, що у XXI столітті суттєвий вплив на глобальні тенденції не тільки у зовнішньоторговельній, а й інвестиційно-інноваційній сфері здійснюватиметься новими центрами зростання, одним із основних серед яких є Китай, стратегічно важливим і методологічно обґрунтованим є вивчення китайського досвіду та здійснення порівняльного дослідження ключових механізмів у сфері оподаткування, які запроваджено в Китаї та Україні й виконують стимулюючу або стримуючу функції щодо вітчизняних суб'єктів господарювання (резидентів) та іноземних інвесторів (нерезидентів) в частині оподаткування їхніх доходів або прибутку, що доцільно визнати предметом подальшого перспективного міждисциплінарного економіко-правового дослідження.

Список літератури

1. АСЕАН в начале XXI века. Актуальные проблемы и перспективы / Л. Е. Васильев [и др.]. — М. : ИД «ФОРУМ», 2010. — 368 с.
2. *Король В. І.* Правове забезпечення зовнішньоекономічної стратегії України (теоретико-методологічні та прикладні засади державно-правового прогнозування) [Текст]: монографія / В.І. Король. — К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. — 415 с.
3. *Курнишова Ю.* Сучасні тенденції регіоналізму в Східній Азії: можливості для України. Аналітична записка НІСД, березень 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/399>.

4. Олейников О. В. Государственное регулирование внешнеэкономической деятельности в Восточной Азии [Текст] / О. В. Олейников // Вестник ИЭПИ НАН Украины. — 2010. — № 1. — С. 99—109.
5. Поручник А. М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: [Монографія] / А.М. Поручник. — К.: КНЕУ, 2008. — 352 с.
6. Постанова Верховної Ради України від 11 грудня 2014 р. № 26-VIII «Про програму діяльності Кабінету Міністрів України» // Офіційний вісник України. — 2014. — № 102. — Ст. 3005.
7. Стратегия–2020: Новая модель роста — новая социальная политика / Итоговый доклад о результатах экспертной работы по актуальным проблемам социально-экономической стратегии России на период до 2020 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://2020strategy.ru/documents/32710234.html>.
8. Україна та європейська інтеграція: публічно-правові аспекти [Текст]: монографія / [Авер'янов В.Б., Грицяк І.А., Демченко С. Ф., та ін.]; за аг. ред. В. Б. Авер'янова, С. Ф. Демченка. — К.: Преса України, 2010. — 632 с.
9. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України — наш стратегічний вибір» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf.
10. Agreement on Comprehensive Economic Partnership among Member States of the Association of Southeast Asian Nations and Japan, 2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-japan-free-trade-area-2>
11. Agreement on Investment of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between China and ASEAN [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://fta.mofcom.gov.cn/topic/chinaasean.shtml>.
12. Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between China and ASEAN [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.asean.org/news/item/agreement-on-trade-in-goods-of-the-framework-agreement-on-comprehensive-economic-co-operation-between-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-people-s-republic-of-china-4>.
13. Agreement on Trade in Services of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between China and ASEAN [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://fta.mofcom.gov.cn/topic/chinaasean.shtml>.
14. Agreement on the Common Effective Preferential Tariff Scheme for the ASEAN Free Trade Area [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.asean.org/images/2012/Economic/AFTA/Common_Effective_Preferential_Tariff.pdf.
15. ASEAN Comprehensive Investment Agreement [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/category/agreements-declarations-7>.

16. ASEAN Trade in Goods Agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/category/asean-trade-in-goods-agreement>.

17. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Communication from the Commission. – Brussels, 3.3.2010 COM (2010) 2020 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.

18. Factsheet on The Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) Ministry of Trade and Industry (Singapore, November 2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fta.gov.sg/-press_relese%5CFACTSHEET%20ON%20RCEP_final.pdf.

19. Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-Operation Between ASEAN and the People's Republic of China Phnom Penh, 4 November 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/framework-agreement-on-comprehensive-economic-co-operation-between-asean-and-the-people-s-republic-of-china-phnom-penh-4-november-2002-3>.

20. Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Between the Republic of India and the Association of Southeast Asian Nations, (Bali, 8 October 2003) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/-item/asean-india-free-trade-area-3>.

21. Global Trends 2020 Mapping the Global Future: Report of the National Intelligence Council's Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dni.gov/index.php/about/organization/national-intelligence-council-global-trends>.

22. Global Trends 2025: A Transformed World [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.acus.org/files/publication_pdfs/-3/Global-Trends-2025.pdf

23. Janmin J. China's Concerns Regarding TPP No More than Empty Worries? Fujitsu Research Institute (January 11, 2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jp.fujitsu.com/group/fri/en/-column/message/2012/2012-01-11.html>.

24. Liberalisation of Services under ASEAN Framework Agreement on Services (AFAS) Ministry of International Trade and Industry of Malaysia, 17th March 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfea.org.my/Data/Sites/1/link/Announcement4/Afas.pdf>.

25. Nakagawa J., Liang W. A Comparison of the FTA Strategies of Japan and China and Their Implications for Multilateralism // Indiana University Research Center for Chinese Politics and Business – October 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.indiana.edu/~rccpb/Working_Paper/Liang%20Nakagawa%20RCCPB%2011%20FTAs%20PUB.pdf.

26. Rajan D.S. East Asia integration – China's Reservations on India Playing a Leading Role // Chennai Center for Chinese Studies C3S Paper No.757 (March 13, 2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.c3sindia.org/eastasia/2201>.

27. Sanshita B.D. Asia's Regional Comprehensive Economic Partnership [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eastasiaforum.org/2012/08/27/asia-regional-comprehensive-economic-partnership>.

28. The WTO and preferential trade agreements: From co-existence to coherence. – World Trade Report 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report11_e.pdf.

29. Trans-Pasific Partnership (TPP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ustr.gov/tpp>.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2015